

DOĞRUDAN DEMOKRASİLERDE OLİGARŞİ VE TEKNOKRASİ İLE DERİN DEVLET SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Analysis On The Deep State Discourse With Oligarchy And Technocracy In Direct Democracies

İsmail BAYKAL

Gümrük Müşaviri, Uluslararası Kamu Bilim Uzmanı

ÖZET

İnsanlık tarihinin geçmişten günümüze gelişmeleri incelendiğinde, yönetim modellerinde sürekli olarak yönetim erkinden yönetilene doğru bir güç geçişi söz konusudur. Oligarşi ve teknokrasi yönetim biçimleri, doğrudan demokrasiye geçiş sürecinden sonra, geçmişteki monarşik yapıların kalıntıları olmaları bakımından en fazla tartışmaya konu olan yönetim sorunlarıdır. Bunun yanında benzer tartışmalara konu olan bir diğer husus ise derin devlet kavramıdır. Temelde derin devlet kavramı, devletin birtakım yasadışı faaliyetlerini yürüten yapıya verilen isimdir. Demokrasi süreci sonrasında yönetim erki istediği gibi hareket edemekte ve demokratik sistem gereği halkın egemenliğine göre hareket etmek zorundadır. Bu çalışmada doğrudan demokrasilerde demokrasinin önünde engel kabul edilen oligarşi, teknokrasi ve derin devlet kavramları incelenmiştir.

Araştırmalara konu ile ilgili yapılan literatür çalışmaları değerlendirilmiş ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre doğrudan demokrasilerde oligarşi, teknokrasi ve derin devlet kavramları iç içe geçmiş olup, özellikle klasik kamu yönetimi anlayışı ve cumhuriyetçi vatandaşlığının hakim olduğu sistemlerde daha fazla görülmektedir. Ancak yeni kamu yönetimi anlayışı ile geçiş ile birlikte şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi kavramlar geliştirilerek bu yapıların üzerine gidilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi; Oligarşi; Teknokrasi.

ABSTRACT

There has been a constant power transition from the administrative power to the ones being administered in the management patterns when the developments of the human history have been examined from past to present. The regimes of oligarchy and technocracy are the management problems which are discussed the most in terms of being the residues of the monarchic structures of the past after the transition period to the direct democracy. Another issue which is the subject of similar discussion is the deep state concept. In principle, the deep state concept is the name given to the structure which conducts certain illegal activities of the state. After the democracy process, the administrative power cannot act as it likes and has to operate in line with the sovereignty of the people as required by the democracy. This study examines the concepts of oligarchy, technocracy and deep state which are regarded as the obstacle before the democracy in the direct democracies.

In the study, the literature studies regarding the issue were evaluated and analyzed with the content analysis method. According to the study results, the concepts of oligarchy, technocracy and deep state are intertwined in direct democracies, and they are seen more especially in the systems that the classical public administration understanding and republican citizenship dominate. However, the concepts such as transparency and accountability are developed and concentrated on with the transition to new public administration understanding.

Keywords: Democracy; Oligarchy; Technocracy.

1. GİRİŞ

Feodal yapılan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte, halkların yönetimde daha fazla söz sahibi oldukları demokratik yapıya geçiş süreci başlamıştır. Öte yandan demokratik yapıya geçiş sürecinde, monarşik yapı ile yönetilen devletlerde demokrasi süreci tam olarak hazım edilememiş, bu süreci eski yönetim şekline dönüştürmek için birtakım yapılar gelişmiştir.

Demokrasiyi en geniş şekliyle halkın kendi kendini yönetmesi olarak nitelendirmek mümkündür. Öte yandan halkın kendi kendini yönetmesi demek, güç ve otorite sahiplerinin yönetim güçlerinin azalması ya da elinden alınması anlamına gelmektedir. Demokrasi öncesi ilkel siyasal yönetim sistemleri temelde bir kişiye bağlı, bir dini yapıya bağlı veya bir gruba bağlı bir şekilde

gerçekleşebilmektedir. Monarşi, teokrazi ya da oligarşi gibi nitelendirilen bu yönetim biçimleri, demokratik yönetimin önündeki en büyük engeller olarak görülmektedir. Esasen monarşiler de dahi, bir hanedan etrafında yönetim gerçekleşmekte olup, kısmen de olsa oligarşik bir yapı söz konusudur. Oligarşik yapı ise belli bir grubun yönetimi ele aldığı yapılardır. Oligarşik yapıların en belirgin özelliği, yapı içerisindeki oligarkların, burjuvazi ya da jakoben olarak kendilerini halkın üst katmanda görmeleridir.

Aslında her oligarşi ya da monarşiyi, belli bir grup ya da zümrenin mutlak tahakkümü olarak görmek doğru olmaz. Zira bu noktada devletin bekası için, eğitilmiş ve devlet tecrübesine sahip olan insanların sözünün geçmesinin daha doğru olacağı gibi bir düşünce hakimdir. Bu yapıya göre halkın ülke yönetiminde söz sahibi olabilmesi için öncelikle ülke yönetimi hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Tüm halkın tamamının ülke yönetimi hakkında bilgi sahibi olması da teorik olarak mümkün değildir. Uygulamada bunun mümkün olmayacağı açıktır. Zira normal halk günlük yaşamını idame ettirmek için birtakım işlerde çalışmak zorundadır. Bu süreçte ülke yönetimini profesyonel olarak yapan ve bu konuda bilgi ve deneyim sahibi olan bireylerin ülke yönetiminde söz sahibi olmasından daha doğru olduğu gibi bir düşünce söz konusudur.

Teoride mantıklı gibi görünen bu yaklaşım, uygulamada işlenmeyen olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Burada en büyük temel argümanı hayatının büyük bir kısmını maneviyat ya da bakkal olarak geçiren birisiyle, çocukluğundan itibaren hayatını ülke yönetimine öğrenmeyi adanmış birisinin bilgi ve birikimi aynı olmayacak ve ehil olma durumunun farklı olacaktır. Ancak bu yaklaşım beraberinde jakobenlik ve toplumun belli bir kesimin dışlanmasına sebep olacak sonuçlar doğurmuştur.

Özellikle devlet geleneği geçmişten gelen ya da köklü devlet geleneğine sahip olan ülkelerde, bu bakış açısı nedeniyle uzun yıllar bürokratik yapmış olan bireyler kendilerini devlet yönetiminde daha fazla söz sahibi görmektedir. Bu nedenle bürokratların ülke yönetiminde daha fazla söz sahibi ve belirleyici oldukları teknokrat yapı ön plana çıkmaktadır.

Teknokratların öne sürmüş oldukları gerekçelere göre ülke yönetiminde deneyimi fazla olan bürokratların daha fazla söz sahibi olmaları ülke yönetimini olumlu bir şekilde etkileyecektir. Ülkede yönetsel kararlar daha hızlı ve daha doğru, daha etkili bir şekilde alınacaktır. Ancak bu noktada unutulmuş en önemli hususların başında, yönetim ve güç dengesinde temel unsurunun insan olduğu gerçeği gelmektedir. Teorik olarak ülke yönetiminde daha iyi olduğu düşünülen insanların bir süre sonra çıkar çatışmaları nedeniyle derin devlet yapıları oluşturduğu siyasi sistemler tarihinde görülen bir gerçektir. Özellikle derin devletin günümüzdeki literatürde olumsuz yaklaşımı bu bakış açısının masumane görünen fakat tehlikeli bir sonucu olmuştur. Yapılan bu araştırmada, siyasal sistemler çerçevesinde doğrudan demokrasilerde oligarşi ve teknokrazi yönetim sistemlerinin derin devlet söylemleri bağlamında analizine yer verilmiştir.

2. DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Demokratik karar alma sürecinden bahsedildiği için bu aşamada karar alıcıların özgürce hareket etme imkanına sahip olduğunu da özellikle belirtmek gerekir. Yani çoğunluk kararını, özgürce seçilmiş olan temsilcilerin çoğunluğu ya da çoğunluk oyu ile almış oldukları kararlar olarak görmek gerekir. Çünkü egemenliğin sahibi olan halk bu biçimde kendi kendini yönetme işlevini gerçekleştirebilir. Bu nedenle karar alıcıların da hep genel oydan çıkmış olan kişiler olduğunu unutmamak gerekir (Hakyemez, 2003: 71).

Doğrudan demokrasi; halkın herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan doğruya egemenlik hakkını kullanarak siyasal kararlar aldığı demokrasi tipidir. Doğrudan demokraside devlet için gerekli olan bütün kararlar, yurttaşlar topluluğu tarafından aracısız ve temsilcisz olarak bizzat

alınırlar. Doğrudan demokrasi, demokrasi idealine en yakın sistem olarak tarif edilmektedir (Aktaş, 2015: 92).

Doğrudan demokrasi halkın egemenliği bizzat, aracısız kullanmasıdır. Kökeni halk egemenliği ve egemenliğin devredilmezliği teorisine dayanmaktadır. Bu teorinin temeli ise Rousseau'nun sosyal sözleşme doktrinine ve egemenliğin devredilmezliği kuramına dayanmaktadır. Doğrudan demokraside devlet için gerekli tüm kararlar bizzat halk tarafından alınmaktadır. Doğrudan demokrasi, demokrasi idealine en yakın sistem olarak anılmakla birlikte, gelişen nüfus dikkate alındığında bu sistemin pratikte uygulanma imkanı mümkün olamamaktadır (Tunç, 2008: 1115).

Kamusal faaliyetlerin doğrudan halk tarafından gerçekleştirildiği ve yönetenlerle yönetilenlerin adeta özdeş oldukları bu tip demokrasilerde halk, yasaların kabulü için toplanarak doğrudan doğruya karar alır. Doğrudan demokrasi ile halk kendi kendini araya başka kimseler almadan yönetmekte önemli kararları almak, yasaları yapmak ama bunun yürütülmesini yöneticilere bırakmak yoluyla bir anlamda parlamentonun işini yapmaktadır (Varlık ve Ören, 2004: 176).

Katılımcı demokrasi lehine geliştirilen ideolojik ve pragmatik argümanlara karşın, günümüzde karmaşık teknoloji toplumunda doğrudan halk katılımının uygulanabilirliğine ve beklenen faydalı sonuçları elde etmeye şüpheyle yaklaşan, hatta doğrudan halk katılımını birçok kötü etkiye sebebiyet verecek tehlikeli bir girişim olarak gören eleştirel katılım literatürü gelişmiştir. Farklı felsefi ve siyasi temellere dayanan birbiriyle iç içe geçen katılımcı demokrasinin günümüzde karşılaşılabileceği sorunlara dikkat çeken argümanlar, aşağıdaki alt başlıklar altında toplanabilir (Demirci, 2010: 25).

3. OLİGARŞİ VE TEKNOKRASİ

Platon'un ortaya koyduğu toplum düzeni, yetkin bir toplum düzenidir ve tanrısal ilkeler üzerine kurulmuştur. Fakat bu yetkin toplum düzeni bir gün çözülecek ve Platon'un bozuk düzenler olarak gösterdiği timokrazi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık ortaya çıkacaktır (Yılmaz, 2005: 141).

Oligarşi aslında iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki egemenliğin ve kullanımının azınlık bir grubun elinde bulunmasıdır. Buna hukuksal veya biçimsel anlamda oligarşi adını verebiliriz. İkincisi ise egemenliğin biçimsel anlamda halkta olmakla birlikte yönetimde azınlığın bulunmasıdır. Buna da fiili anlamda oligarşi adını verebiliriz ki bu anlayış elit kavramına yaklaşmaktadır. Bir bakıma siyasal iktidarda bulunanların tümü azınlıktır. Yönetimde bulunan bu azınlık grup üyelerinin özellik ve eğilimleri belirli ölçüde yönetim özelliklerini belirler (Buran, 2009: 74).

4. DERİN DEVLET

Klasik sözleşmecî yaklaşımlara karşı eleştirel bir mesafeyi içerse de, Rousseau'nun yaklaşımı da bu bağlamda düşünülebilir: Yurttaş var eden devletin ya da siyasal iktidarın ta kendisidir. Ancak Rousseau da dahil, klasik siyasal teorinin dikkatini özel olarak yönelttiği şey, daha çok devletin kökenleri sorunudur. Bu bağlamda da devletin ya da siyasal iktidarın yaratıcı vasfı özel olarak öne çıkarılmaz. Öne çıkarıldığı yerde de, iktidarın yarattıkları bakımından, söz konusu tartışma daha çok ontolojik bir zeminde yürütülür (Yalçınkaya, 2011: 334).

Demokrasi uygulamasının çoğunluğun sultasına haline dönüşme ihtimali, ilk olarak güçlü azınlıklar tarafından fark edilen bir olgudur. Çoğunluğun yönetimi anlayışının demokrasi uygulamasında en uygun alternatif olduğu düşüncesiyle birlikte demokrasinin dışlayıcı niteliği gün yüzüne çıkmıştır. Bu tehlike sebebiyle çoğulcu demokrasi kavramı üretilmiştir (Yavuz, 2009: 284).

Devletin, varlığını koruduğunu iddia ederek, sözde devleti tehlikede gören bazı devlet üstü güçler, istedikleri zaman bu anlayışa dayanarak toplumsal kargaşalar yaratmaktadırlar, kendi kanunlarını, yani, kanunsuzluk ilkelerini uygulamaktan çekinmezler. Devletin varlığı toplumda her şeyin üstündedir, varlık korunmalıdır anlayışı kişinin varlığını ortadan kaldırmak için tek başına yeterli bir sebeptir. Millet varlığı devletin varlığına feda edilebilir oysa devletin varlık

sebebi kişinin varlığının devamlılığını sağlamaktır (Bagheri, 2012: 89).

5. SONUÇ

Yapılan bu araştırmada doğrudan demokrasi ile oligarşi ve teknokrazi yönetimlerinin neden olduğu derin devlet yapısının doğrudan demokrasi üzerindeki olumsuz etkileri incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde oligarşi ve teknokrazi yapılarından doğrudan demokrasi geçişi sürecini tamamlamamış ülkelerde daha fazla ön plana çıktığı ve insanların çıkar ilişkileri ve çıkar çatışmaları nedeniyle, Bu yapıların daha sonra derin devlete dönüştüğü yönündedir.

Özellikle oligarşi ve teknokrazi yaklaşımları beraberinde halk arasında sosyal sınıfların oluşmasına neden olmuş, daha sonra bu sosyal sınıflar içerisinde yönetici olan üst katmanda çıkar çatışmalarına neden olmuş ve derin devletin olduğu her yerde yolsuzluğun ve ülke yönetiminde çok ciddi sıkıntıların yaşandığı tarihimizde bilinen bir gerçektir.

Öte yandan doğrudan demokrasi yöneltilen ehil olmayanların yönetimde söz sahibi olma hakkının devlet yönetimine vereceği zararında ciddiye alınması gereken bir olgu olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak bunun çözümü bu konuda ehil olanlara yönetimi doğrudan teslim etmek değildir. Çünkü böyle bir yol seçildiği zaman, ülke yönetimi monarşi ya da oligarşi gibi ya da teknokrazi gibi ilkel yönetim modellerine kayacak, daha sonra çıkar çatışmalarının kaçınılmaz bir sonucu olarak derin devlet yapıları ortaya çıkacaktır. Yakın tarihimiz bizde bu yapıların en büyük zararının ülke bütünlüğüne olduğunu ve bu çıkar çatışmalarının çok yıpratıcı bir boyuta ulaşabildiğini göstermiştir.

Bu noktada ehli olmayan kişilerin yönetimde söz sahibi olmalarının olumsuz etkilerini gidermek için, sadece ehil olanlara söz vermek yerine yönetimde hak sahibi olan tüm yurttaşların eşit katılımı ve aynı zamanda yönetim ile ilgili bilmesi gerekenleri bileceği bir eğitimin ülke genelinde verilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu noktada gerek uygulamada gerekse teoride, yönetimde nasıl olsa ehil değil deyip bir grubu dışlamak yerine, onları ehil hale getirip yönetimde söz sahibi olmalarını sağlamak çok daha doğrudur.

Uygulamada devlet yönetimi ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmayanlara eğitim verilerek, daha sonra devlet ile ilgili kararları alırken yönetime katılmalarını sağlamak uzun ve zahmetli bir iştir. Öte yandan yönetimi için ehli olan bürokratlara bırakarak kararları bunların almasını sağlamak çok daha hızlı ve etkili bir yöntemdir. Fakat bu noktada akut bir iyileştirme yapmış olmak söz konusudur. Zira uzun vadede bürokratik yapının eline bırakılan ülke yönetiminde çıkar çatışmaları olacak ve ülkeye ciddi zararlar verecektir. Ancak uzun yıllar süren eğitim ile kazanılan edimler hem geleceği teminat altına alınacak hem de birbirine daha iyi kenetlenmiş ve daha bilinçli bir toplumu meydana getirecektir. Buna ilave olarak ülke yönetiminde alınacak olan kararlarda hızlı ve ani kararlar almak her zaman olumlu sonuçlar elde etmeyi mümkün kılmamaktadır. Hatta yakın tarihimizde bu şekilde alınan hızlı kararların ülkeleri bölünme, parçalanma hatta yok olma noktasına kadar getirdiğini gösteren pek çok örnek vardır. Dolayısıyla işin kolayına kaçmak yerine, milli iradeye sahip çıkan ama aynı zamanda milli iradeyi geliştiren ve milli iradenin temel değişkenlerini koruyup kollayan bir yapının geleceğin dünyasında daha sağlam yerinin olacağı açıktır.

KAYNAKÇA

Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış, anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3 Sayı:1 Haziran: 2015.

Bagheri, S. (2012). Devlet Aklının Bir Yansıması Olarak Osmanlı Gizli Polis Teşkilatı, EÜHFD, C. XVI, S. 1–2 (2012).

Buran, H. (2009). Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine, Süleyman

Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2009, C.14, S.1 s.69-97.

Demirci, M. (2010). Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 19 Sayı 1 Ocak 2010, s. 21-46.

Hakyemez, Y. Ş. (2003). Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı, Rousseau Ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi, Ankara Üniversitesi Dergisi, 52, 4.

Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2.

Varlık, Ü. ve Ören, B. (2004). Demokrasi ve Temsil, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.

Yalçinkaya, A. (2011). Hafıza Savaşlarından Sahiplenilmiş Şehitliğe: Madımak Katliamı Örnek Olayı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 66, No. 3, 2011, s. 333-394.

Yavuz, B. (2009). Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIII, Y. 2009, Sa. 1-2.

Yılmaz, Z. (2005). Platon'un Tiranlık Eleştirisi, Atatürk Üniversitesi E-Dergisi, Erzurum.

